

FUTEJ & Partners, s.r.o.
Radlinského 2
811 07 BRATISLAVA
SLOVAKIA

TEL: 421/2/5263 3161
FAX: 421/2/5263 3163
e-mail: futej@futej.sk
www.futej.sk

PRIMERANÁ VÝŠKA ZMLUVNEJ POKUTY

Zmluvná pokuta je jedným z najčastejšie používaných a najefektívnejších zabezpečovacích právnych inštitútov. Zmluvná pokuta je vlastne paušalizovaná náhrada škody, ktorej sa môže oprávnená osoba domáhať v prípade porušenia zmluvnej povinnosti druhou stranou, a to bez toho, že by muselo preukazovať vznik a výšku škody. Hlavným problémom a predmetom sporov pri aplikácii zmluvnej pokuty býva otázka jej výšky. Problémom v praxi je určiť možné hranice, v ktorých by sa zmluvná pokuta mala pohybovať.

1. Právna úprava zmluvnej pokuty

Právna úprava zmluvnej pokuty je obsiahnutá v Občianskom zákonníku (§ 544 – 545a) a pre obchodné vzťahy doplnená v Obchodnom zákonníku (§ 300 – 302). Postihuje dlžníka v prípade nesplnenia zmluvnou pokutou zabezpečenej povinnosti. Zmluvná pokuta musí byť vždy dohodnutá písomne.

Výška zmluvnej pokuty závisí výlučne od vôle a dohody zmluvných strán. Tak Občiansky zákonník, ako aj Obchodný zákonník nijako priamo neobmedzujú maximálnu výšku zmluvnej pokuty. Každý jednotlivý prípad je natoľko individuálny a špecifický, že všeobecné ohraničenie výšky zmluvnej pokuty nie je v podstate možné. Limitovať výšku zmluvnej pokuty v jednotlivých konkrétnych prípadoch však môže predovšetkým súlad dohody o zmluvnej pokute s niektorými všeobecnými požiadavkami zákona. V tomto smere možno predovšetkým uviesť § 39 OZ, ktorý tak pre občianskoprávne vzťahy, ako aj pre obchodnoprávne vzťahy ustanovuje požiadavku súladu právneho úkonu s dobrými mravmi. Ak by teda výška zmluvnej pokuty v konkrétnom prípade odporovala dobrým mravom, išlo by o neplatnosť právneho úkonu, a to neplatnosť absolútnu. Pre neurčitosť pojmu dobré mravy však toto obmedzenie výšky zmluvnej pokuty taktiež spôsobuje aplikačné problémy, a použitie inštitútu zmluvnej pokuty rozhodne neuláhčuje.

V obchodných vzťahoch treba popri dobrých mravoch mať na zreteli aj kritérium poctivého obchodného styku, ktoré sú výrazom konkretizácie všeobecnejších morálnych zásad či noriem vyjadrených v pojme dobré mravy.

2. Moderačné právo súdu

Možným následkom nevyváženosti výšky zmluvnej pokuty v pomere k významu a hodnote ňou zabezpečovaného záväzku môže byť zníženie výšky tejto pokuty na primeranú mieru súdom. Spočíva v tom, že súd môže na návrh účastníka konania rozhodnúť, že zmluvnú pokutu neprizná v celej výške dohodnutej stranami, aj keď veriteľovi na zaplatenie zmluvnej pokuty podľa zmluvy vznikol nárok.

Moderačné právo súdu vo vzťahu k zmluvnej pokute je upravené v Obchodnom zákonníku a po jeho poslednej novele už aj v Občianskom zákonníku.

V súdnej praxi je moderačné právo súdu bežne používané. Napriek tomu, že existuje viacero súdnych rozhodnutí súdov rôznych stupňov v Českej republiky aj Slovenskej republiky, nemožno dosiaľ žiadnym spôsobom na ich základe zhodnotiť výšku pokuty, ktorá by bola pokladaná za primeranú. Pri posudzovaní výšky zmluvnej pokuty je totiž vždy potrebné posudzovať individuálne každý jednotlivý prípad, a nemožno vyvodiť žiadnu zásadu, ktorá by všeobecne určovala, akú výšku môže denne, mesačne, ročne, celkovo či v pomere k hodnote zabezpečovaného záväzku zmluvná pokuta dosiahnuť. Aj v prípade keď zmluvná pokuta mnohonásobne presiahne hodnotu zabezpečovanej povinnosti, nemusí ísť o rozpor s dobrými mravmi ani o rozpor so zásadami poctivého obchodného styku. Podstatné je, že pokuta, ktorá zahŕňa všetky škody, ktoré možno rozumne v danom konkrétnom vzťahu s porušením povinnosti očakávať, má dostatočnú, nie však neprimeranú, motivačnú výšku a pre prípad nesplnenia povinnosti okrem odškodnenia primerane trestá.

3. Prehľad rozsudkov súdov ohľadom primeranosti zmluvnej pokuty

Najvyšší súd SR rozhodnutím sp. zn. 3 Obo 283/98 uznal za primeranú zmluvnú pokutu vo výške 1.000.000,- Kč. V odôvodnení uviedol, že aj takto vysoká zmluvná pokuta môže byť primeraná, a to vzhľadom na výšku zabezpečovaného záväzku. V danom prípade išlo o povinnosť uzatvoriť zmluvu o dielo na základe zmluvy o budúcej zmluve, pričom zmluvná cena za dielo bola približne 50 mil. Kč. Najvyšší súd prišiel teda k záveru, že zmluvná pokuta vo forme jednorazovej platby sumy vo výške 1/50 výšky zabezpečovanej povinnosti je primeraná, a moderačné právo na zníženie tejto zmluvnej pokuty nevyužil.

Najvyšší súd Českej republiky¹ rozsudkom sp. zn. 2 Odon 111/97 z 10. 3. 1998 rozhodol, že zmluvná pokuta vo výške 10% z kúpnej ceny je primeraná. Reagoval tak na predchádzajúce rozhodnutie krajského súdu, ktorý vyslovil rovnaký názor a zmenil tak pôvodné rozhodnutie okresného súdu, ktorý pokutu pokladal za neprimeranú.

Ďalším rozsudkom Vrchný súd v Prahe z 1. marca 1995, sp. zn. Cmo 358/94 judikoval, že zmluvná pokuta zabezpečujúca povinnosť zaplatiť poskytnutú službu vo výške 1% denne z nezaplátenej sumy nie je neprimeraná významu a hodnote zabezpečeného dlhu.

Za neprimeranú zmluvnú pokutu pokladal naopak Krajský obchodný súd v Brne zmluvnú pokutu vo výške 2% z dlžnej sumy denne, a to v rozsudku sp.zn. 24 Cm 597/93. Krajský súd v rozsudku nezdôvodnil podrobne svoje rozhodnutie, uviedol však, že časovo neobmedzená povinnosť platiť zmluvnú pokutu vo výške 2% z ceny diela (pri porušení povinnosti zaplatiť dohodnutú cenu za dielo) vedie k neprimeranej výške zmluvnej pokuty. Ak súd správne uviedol, takáto výška zmluvnej pokuty by v prípade ročného omeškania dlžníka viedla k zmluvnej pokute vo výške sedemnásobku dlžnej sumy, čo je v rozpore so zásadami poctivého obchodného styku.

Súd teda využil moderačné právo a zmluvnú pokutu znížil. Je však dôležité uviesť, že bez hlbšieho odôvodnenia znížil zmluvnú pokutu na sumu rovnajúcu sa celkovej hodnote diela, a to dokonca v situácii, keď výška dlžnej sumy dlhodobo predstavovala len približne 1/2 z celkovej ceny diela (a naopak, požadovaná zmluvná pokuta dosahovala asi jeden a pol

¹ Judikáty českých súdov nie sú v Slovenskej republike prameňom práva, avšak vzhľadom na naďalej trvajúcu blízkosť právnych úprav (špeciálne v prípade úpravy zmluvnej pokuty) sú do dnešného dňa rozsudky českých súdov často v praxi rešpektované minimálne na úrovni kvalifikovaného právneho názoru.

násobok celkovej ceny diela). Súd teda akceptoval ako primeranú zmluvnú pokutu v danom prípade 100% hodnoty ceny diela.²

Z uvedeného prehľadu teda vyplýva, že hoci jednotlivé rozsudky si pokiaľ ide o primeranosť zmluvnej pokuty navzájom neodporujú, avšak žiadnu univerzálnu zásadu ohľadom tejto primeranosti z nich nemožno vyvodiť.

Pri dojednávaní výšky zmluvnej pokuty však vždy treba brať zreteľ na jej primeranosť vzhľadom na význam a hodnotu zabezpečovanej povinnosti, ako aj na iné okolnosti vyplývajúce z konkrétneho prípadu. V opačnom prípade hrozí uplatnenie moderačného práva súdu v zmysle § 301 Obchodného zákonníka prípadne § 545a Občianskeho zákonníka.

4. Kritériá pre určenie primeranosti

Pri úvahách o primeranosti zmluvnej pokuty a prípadnom využití moderačného práva by sa súd mal zaoberať všetkými relevantnými okolnosťami prípadu. Domnievame sa, že súd by sa mal najmä zamerať najmä na nasledovné skutočnosti (pričom prvé tri sú výslovne uvedené v Občianskom zákonníku):

- hodnota a význam zabezpečovanej povinnosti
- skutočnosť či došlo k vzniku škody alebo nie
- možnosť oprávnenej strany požadovať náhradu škody a rozsah tejto náhrady
- reciprocita zmluvnej pokuty
- hospodárska pozícia zmluvných strán pri uzatváraní zmluvy
- spôsob zapracovania zmluvnej pokuty do zmluvy
- dodatočné splnenie zabezpečovanej povinnosti
- odstúpenie jednej zo zmluvných strán od zmluvy
- zbavenie sa povinnosti zaplatením zmluvnej pokuty
- uplatnenie iných postihov voči dlžníkovi
- druh zavinenia dlžníka
- druh zabezpečovanej povinnosti (peňažná – nepeňažná)

5. Zmluvná pokuta a novela Občianskeho zákonníka

Novela Občianskeho zákonníka platná od 1.1. 2008 zaviedla možnosť súdu znížiť neprimerane vysokú zmluvnú pokutu rovnako, ako to bolo dosiaľ upravené v Obchodnom zákonníku. „*Neprimerane vysokú zmluvnú pokutu môže súd znížiť s prihliadnutím na hodnotu a význam zabezpečovanej povinnosti. Ak veriteľ nie je oprávnený požadovať náhradu škody spôsobenej porušením povinnosti, na ktorú sa zmluvná pokuta vzťahuje, súd prihliadne aj na výšku škody, ktorá porušením povinnosti vznikla, a na to, o koľko zmluvná pokuta presahuje rozsah vzniknutej škody.*“

² Samozrejme, nemožno jednoznačne konštatovať, že takúto sumu pokladal súd za primeranú, pretože súd len využíval moderačné právo pri znižovaní zmluvnej pokuty, a je potrebné si uvedomiť, že súd pri využití moderačného práva bral do úvahy aj pôvodnú dohodu zmluvných strán. Nemožno teda vyvodiť priamy záver, že súd by vo svojom ďalšom rozhodovaní vždy pokladal zmluvnú pokutu dohodnutú vo výške 100% ceny za dielo napr. pri 30-dňovom omeškaní s jej platením za primeranú.